

OCTAVIAN PALER: THE IMAGE OF THE THINKER AND TRAVELER

SZÖVÉRFI Judith, PhD Candidate, "Petru Maior" University of Târgu-Mureș

Abstract: We hereby propose a debate on the volume Solitary Adventures by Octavian Paler through a presentation of the three sequences: Diary at Sea, Counter-Diary at Sea and American Diary, all based on the concept of the traveler theoretized by Todorov Tzvetan. We propose an analysis of the intimate experiences, which are reflected in the status of being a traveler accutized on different poetic levels: the road, the journey, alterity, becoming, duality, the search and meditation are the components of a constant search for one's self.

Keywords: Octavial Paler, Todorov Tzvetan, Marc Guillaume, Jean Baudrillard, alterity, traveler, search for one's self, duality and becoming.

Prezenta cercetare propune o lectură instrumentală a volumului *Aventuri solitare* creat sub semnătura lui Octavian Paler. Este o carte ce a rămas în umbră între volumele postdecembriste, deși receptarea critică (puțină de altfel) îi oferă șansă – „potențialul ei de interes nu apare deloc diminuat. Dimpotrivă”¹. *Aventuri solitare* cuprinde trei „cărți” autonome: *Jurnal la mare*, *Contrajurnal la mare*, *Jurnal american*. În toate cele trei scrieri, coordonatele centrale sunt călătoria, aventura solitară, alteritatea, străinul, înstrăinatul. Fondul trăirilor intime se reflectă în statutul de călător acutizat în diferite nivele poetice: drumul, călătoria, alteritatea, devenirea, dualitatea, căutarea și meditația, toate fiind, de fapt, o continuă căutare de sine.

Problematica propusă impune un excurs teoretic de prezentare a conceptelor în jurul cărora vom dezvolta analiza. Teoreticienii culturii, antropologii și filozofii propun numeroase definiții ale conceptului, încercând să surprindă esența unei manifestări complexe și vaste – raportul identitate-alteritate. De exemplu, Tzvetan Todorov în lucrarea *Cucerirea Americii. Problema celuilalt*, afirmă la adresa alterității că „cunoașterea de sine trece prin cunoașterea celuilalt.”²

După Todorov Tzvetan există trei axe diferite ale problematicii alterității: planul axiologic, planul praxiologic și planul epistemic. Planul axiologic (o judecată de valoare) vizează legătura dintre eu și celălalt iar în același timp nu numai legătura ci și cum mă raportează la celălalt și cum este, bun sau rău, îl iubesc sau nu-l iubesc, îmi este egal sau îmi este inferior. Planul praxiologic (acțiunea de apropiere sau depărtare față de celălalt) e vorba de faptul dacă îmbrățișez valorile celuilalt, mă identific cu el, sau îl asimilez pe celălalt mie, îi impun propria-mi imagine. Planul epistemic, unde nu există nici un absolut, ci o gradare infinită între stări de cunoaștere mai mult sau mai puțin complexe.

Există bineînțeles și afinități între cele trei planuri, dar nici o implicație riguroasă, așa încât nu putem deci să-l reducem *unul la celălalt*, nici să-l prevedem pe *unul* pornind de la

¹ Paul Cernat, *Trei moduri de a fi străin*, prefață în *Aventuri solitare* de Octavian Paler, Editura Polirom, 2008, p. 5.

² Cf. Tzvetan Todorov, *Cucerirea Americii. Problema celuilalt*, trad. de Magda Jeanrenaud, Editura Institutul European, Iași, 1994, p. 176.

celălalt.³ De asemenea, într-un studiu teoretic amplu, Marc Guillaume și Baudrillard sunt de părere că *altul (l'autre)*, fiind de orice natură, străin, imigrant sau marginal, poate fi de aceeași natură. El numește două tipuri de alteritate radicală, una care poate fi asimilată și cealaltă inasimilabilă „în fiecare altul (autre) există Celălalt (autrui) – ceea ce nu este eu, ceea ce este diferit de mine, dar pe care-l pot înțelege, chiar asimila – și există de asemenea o alteritate radicală, inasimilabilă, incomprehensibilă și chiar inimaginabilă.”⁴ Se vorbește despre trei tipuri de alteritate: alteritate umană (dintre diferiți oameni), alteritate dinăuntrul nostru (de la Sigmund Freud încoace a primit numele de inconștient) și alteritatea altor spații, care pot fi cosmice sau chiar a mașinii.⁵

Marc Guillaume dezbate elipsa altului, despre a-l lua pe altul drept Celălalt, a-l reduce pe altul la Celălalt, făcând referiri la studiul lui Simmel din 1905 intitulat *Digresiuni despre străin*, unde acesta abordează conceptul de străin, care după o anumită axă poate fi foarte departe iar, după o altă axă, foarte aproape⁶, adică străinul poate fi altul sau Celălalt, poate exista o distanță între eu-altul, eu-celălalt, dar, în același timp, această distanță poate să se diminueze în totalitate pentru că ajunge la un raport cu totul aparte pentru, că cel mai îndepărtat este și cel mai aproape. Străinul este în același timp cel care e aproape și departe, însă acest lucru nu înseamnă neapărat că există o distanță geografică sau culturală, ci, mai degrabă, că e vorba de o trecere a frontierei. Statutul de străin este acela al cuiva care nu e judecător și parte, care nu e parțial în dezbateri și conflicte, care nu va rămâne permanent angajat în vecinătatea noastră socială, el poate, prin urmare, să fie un judecător imparțial, să ia o distanță, permițându-i să observe mai bine conflictele sau situațiile care nu-l privesc în mod durabil. Această distanță îi permite o *proximitate*⁷, îi permite să fie chemat într-o poziție de arbitru și chiar mai adesea, într-o poziție de confesor.

Dacă distanța nu se diminuează în totalitate atunci poate apărea poziția de confesor, pentru că ajungem să ne confesăm mai ușor unui străin decât apropiatului. Prin această precizare ajungem la autorul operei *Aventuri solitare* pentru care confesiunea este, poate, cea mai importantă rezolvare și problematizare a tuturor trăirilor. Străinul, în cazul nostru jurnalul, este cel mai apropiat de autor, fiindu-i foarte ușor să-și comunice gândurile, sentimentele prin intermediul scriiturii narcisice. În cazul acesta, vorbim despre o străinătate artificială⁸, autoimpusă și autocreată pentru coerența identitară a individului.

În urma abordării descriptiv-analitice realizate observăm că Octavian Paler în volumul *Aventuri solitare* încorporează trei tipuri de a fi străin corespunzând celor trei „cărți”. Aceste trei tipuri de a se simți străin se suprapun și se distanțează în diferite moduri prin relația identitate - alteritate. Se suprapun atunci când se simte străin față de lumea înconjurătoare, față de oameni și se distanțează atunci când se simte instăinat de această lume, unde nu e înțeles de nimeni, dar poate nici nu vrea să fie, deoarece înțelegerea ar fi acceptare, iar aceasta, la rândul ei este o problemă a identității.

³ *Ibidem*, p. 173.

⁴ Jean Baudrillard, Marc Guillaume, *Figuri ale alterității*, trad. de Ciprian Mihali, Colectia „Studii”, Editura Paralela 45, Pitești București, 2002, p. 6.

⁵ *Ibidem*, p. 11.

⁶ *Ibidem*, pp. 13-15.

⁷ Jean Baudrillard, Marc Guillaume, *Figuri ale alterității*, trad. de Ciprian Mihali, Colectia „Studii”, Editura Paralela 45, Pitești București, 2002, p. 14.

⁸ *Ibidem*, p. 15.

Identitatea este o căutare de sine prin jurnalul intim prezent în această scriere. Alteritatea este prezentă prin raportarea eului la celălalt, prin raportarea sinelui la diferite situații, locuri și culturi. Cele trei părți sunt distincte, dar, în același timp, complementare: *Jurnal la mare* – unde este prezentată experiența autorului cu marea în timpul verii, *Contrajurnal la mare* – unde este ilustrată, întâlnirea lui Octavian Paler cu o croazieră pe mare în timpul iernii și *Jurnal American* – unde autorul se simte stăin în lumea cea „Nouă”, în acest caz vorbim de Statele Unite ale Americii.

În „cartea” *Jurnal la mare* autorul realizează un jurnal-eseu în care se întrepătrund elemente din mitologie cu informații din viața lui Octavian Paler. Debutul acestei cărți este o confesiune „Înainte de a pleca la mare, m-am speriat din pricina unei hemoragii.”⁹ Această confesiune, predomină pe tot parcursul acestei părți a operei, dar se împletește cu reflecțiile autorului despre antichitatea greacă. Dacă suprapunem teoriile lui Baudrillard, mai sus amintite, atunci ajungem la observarea unei distanțe între eu și Celălalt, iar atunci când această distanță nu se diminuează atunci se creează statutul de eu-străin, iar, unui străin te confesezi mai ușor¹⁰. Se pendulează astfel între confesiune și comunicare spectrală, eul diaristic va configura un destin aflat între narcisic¹¹ și enciclopedic, între nostalgia originii și cea a descoperirii de sine.

Octavian Paler în *Aventuri solitare* este un protagonist însingurat, acest fapt fiind precizat de însuși autorul, încă din primele pagini ale operei: „[...] am fost, mai degrabă „trăit” de întâmplări. Dovadă și faptul că, acum, n-am nici un prieten apropiat, la care să îndrăznesc să sun în miez de noapte dacă aş simți nevoia să mă sfătuiesc cu cineva.”¹² Sfatul devine necesar. Strigătul însingurat al autorului are reflexe expresioniste și conduită modernă. Ajuns la mare totul se simplifică pentru Paler, „n-aș zice că devin «Altul» la mare. Dar cu siguranță devin «altfel»”¹³ pentru că comportamentul autorului este asociat, de el însuși cu comportamentul arabilor la intrarea în moschee, ei își depun încălțările iar autorul se desprinde de problemele curente. Interpretarea poate fi adâncită, deoarece marea poate fi necunoscutul, esența ascunsă dintr-un destin aflat în imposibilitatea de a se regăsi în zbucium, vervă, mulțime și colectivitate. Pentru el marea rămâne înfăptuirea sinelui după noile coordonate imperios cerute de destin. Totodată, marea este o terapie pentru sufletul autorului, „La ceasul în care se îngână ziua cu noaptea, marea are ceva ciudat. Pe apele ei suflă parcă duhul Genezei”¹⁴; în același timp marea poate fi elementul esențial al existenței, dacă ne referim la apa-maternă, „Marea este pentru toți oamenii dintre cele mai mari și mai constante

⁹ Octavian Paler, *op. cit.*, p. 9.

¹⁰ Jean Baudrillard, Marc Guillaume, *op. cit.*, p. 14.

¹¹ „Narcis nu e un romantic atunci când așează un mormânt în adâncul cunoașterii de sine?” p. 31; „Eu, domnilor, am simțit de la început o simpatie aproape fraternă pentru Narcis, fără să-mi explic prea bine ce anume o determina. Într-o vreme, chiar am încercat să-l apăr de calomniile celor care-l privesc cu ironie, mirându-se de drama sa ca de ceva bizar. Cum de preferă singurătatea un tânăr frumos? Întreabă ei. Și, dacă s-a îndrăgostit de sine, cum a ajuns să dorească distrugerea unicului lucru iubit? De ce și-a pus capăt zilelor? Întrucât nimeni nu acceptă egolatria la alții, orice egolatriu găsim normală doar propria sa egolatrie, s-a trecut lesne la blamarea lui Narcis. De unde se vede că până și o sinucidere poate fi luată peste picior dacă ea ne dă ocazia să ne facem o bună impresie despre noi.” Octavian Paler, *Aventuri solitare*, Editura Albatros, București, 1996, pp. 97-98.

¹² *Ibidem*, p. 19.

¹³ *Ibidem*, p. 11.

¹⁴ *Idem*, p. 12.

simboluri ale maternității.”¹⁵ Aventura identitară convoacă amintirea, originea, autocreația și, nu în ultimul rând, propensiunea spre celălalt-viitor. Marea poate fi simbolul creației care se ia sau care este luată drept creator¹⁶ pentru Octavian Paler, marea este un înfăptuitor al oglindirii asemenea scriiturii diaristice. Marea are valențe demiurgice deoarece, scăldându-se în apele mării, Paler are impresia că renaște de fiecare dată. În același timp este și spațiul vieții fiindcă se întâmplă ceva inexplicabil de fiecare dată când intră în contact direct cu apa mării; pentru el marea e o taumatologie¹⁷ inepuizabilă. Magia aceasta ține de latura romantică a personalității autorului care se poate demonstra pe parcursul primei părți, unde încearcă să demonstreze că romanticii au recreat clasicitatea antică.¹⁸

Totuși la mare reușeste să se regăsească. Acea căutare de sine la mare parcă nu e atât de adâncită, precum e în alte scrieri, marea e „o magie, o mitologie”, care îi oferă un peisaj simplu și, în același timp de un „desfrâu luminos”¹⁹. Apolinicul și dionisiacul se întrepătrund în valul depărtării și al apropierii. Jocul distanțelor și al atitudinilor sunt manifestări ale relației eu - străin și, implicit, ale comunicării spectrale.

Octavian Paler consideră, că, „dacă noi suntem opera lui Dumnezeu atunci marea este capodopera lui” deoarece din patru elemente apă, soare, nisip, aer se creează o mitologie. La mare „trupul devine singurul adevăr”²⁰

Prin referirile mitologice autorul își propune să retrăiască unele mistere autentice deoarece el simțindu-se străin în lumea lui, tot mereu, caută un univers unde, el ca individ, ar putea să trăiască autentic, pentru că aici pe această lume el se simte un stăin: „oricum, mă tem că viața mea a devenit, de mai multă vreme, un fel de imitație de viață. Și-a pierdut autenticitatea, pe care o regăsesc aici, la mare, cu o infinită recunoștință.”²¹ Misterul, cuvântul și miticul se întrepătrund pentru a dobândi autenticitatea trăirii. În acest sens „Poate că nu există un mijloc mai bun pentru a ascunde un mister decât acela de a discuta despre el.”²² „Tot ce aș putea accepta e că ambiguitatea își lasă deplină libertate să alegi, ca la Delfi, și că firul Ariadnei i-a fost de folos lui Tezeu tocmai fiindcă s-a răsucit după meandrele labirintului.”²³ De la firul Ariadnei, la Tezeu, La Adonis, la Ajax, la Agamemnon, la Helena, la Artemis, la Ulise, Orfeu, Penelopa enumerarea lor va produce o cuprindere a infinitului, ce completează infinitul atras de mare. Și exegeza autorului surprinde această desfășurare de forță mitologică: „[...] rememorând episoade, fapte, evenimente din bogatele-i lecturi despre antichitate. Se perind astfel, prin fața noastră, Pitagora, Heraclit, Eschyl, Sofocle, Euripide (celebru prin grota-i de la Salamani unde și-a gândit cea mai mare parte a pieselor sale de teatru și a morții sale cumplite: refugiat la bătrânețe în Macedonia, la Pella, la curtea lui Archelaos, este sfâșiat de câinii asmuțiți asupra-i de nobilii macedoniei semibarbari, cărora dramaturgul le criticase moravurile fruste), meditează la cultul măsurii, al căderii în hybris, la soarta cărților, în

¹⁵ Gaston Bachelard, *Apa și visele*, editura Univers, București, 1995, p. 131.

¹⁶ Chevalier Jean, Alain Gheerbrant, *Dicționarul de simboluri*, vol 2. Editura Artemis, București, 1993, p. 270.

¹⁷ Octavian Paler, *op. cit.*, p. 13.

¹⁸ *Ibidem*, p.15.

¹⁹ *Ibidem*, p. 44.

²⁰ *Ibidem*, p. 43.

²¹ *Ibidem*, p. 20.

²² *Ibidem*, p. 63.

²³ *Ibidem*, pp. 70-71.

genere, a Bibliotecii din Pergam dăruită Cleopatrei, regina poliglotă, de către Antoniu, într-un exces de tandrețe, la oracolul din Delphi etc.”²⁴

În acele părți ale scrierii, unde amintește despre mitologie este preocupat de a diferenția romanticul de clasic, realizând o paralelă între cele două temperamente. În timp ce romanticul stă pe loc, clasicul poate mișca mările, în timp ce romanticul e rătăcit și mai niciodată nu știe ce caută, clasicul e maniacul preciziei, detestă ce este aproximativ. Romanticul are impresia că soarele are și o față neagră, clasicul e ferm convins că orice deznădejde are un versant luminos.

În avântul căutării și al dezbaterii, ecouri din G. Călinescu se fac resimțite. La rândul său, în urmă cu ceva ani, criticul interbelic propune următoare disociere:

	ROMANTICUL	CLASICUL
În viziunea lui G.Călinescu	<ul style="list-style-type: none"> ➤ eroul e cocoșat, orb, șchiop niciodată „normal frumos”, ci de o frumusețe stranie, de o delicatețe maladivă ➤ este pitic ori uriaș ➤ este maladiv, infirm, tuberculos, nebun, orb, lepros (cu o mare complexitate senzorială și sufletească) ➤ foarte tânăr (de 13-14 ani/femeie) ori foarte bătrân ➤ e singuratic, solilogic sau rebel în fruntea mișcărilor populare, introvertit ➤ stă în perspectiva unui trecut indefinit 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ eroul e „mai mare”, fără expresie clară, de o asprime lapidară ➤ e un semizeu sau un rege cu ascendență divină (clasicismul a cultivat îndeosebi arta statuară) ➤ este sănătos de tip gladiator ➤ are o unică vârstă incertă, de tânăr perfect dezvoltat (vârsta lui Achile) ➤ e social, sociabil (iubește dialogul), extrovertit ➤ trăiește într-un prezent etern
În viziunea lui Octavian Paler	<ul style="list-style-type: none"> ➤ rătăcește stând pe loc, nu se înseninează niciodată cu totul, pe cerul lui rămâne amintirea norului sau așteptarea altui nor, ➤ tânjește după o pradă visată dar pe parcurs uită parțial visul, își distruge dragostea ca să poată plânge, etern diletant în 	<ul style="list-style-type: none"> ➤ poate vântura mările, ca Ulise, fără să se simtă vreodată neliniștit, ➤ detestă ce e aproximativ

²⁴ Savitescu, Ionel, „Octavian Paler, Aventuri solitare”, în *Ateneu*, 34, nr. 1, 1997, p. 5.

materie de fericire,

➤ iubește ca n-are	➤ e om fără vârstă
➤ verbul romanticului: a dori	➤ verbul clasicului: a trebui
➤ ambiția romanticului: să nu admită o viață, în care el să existe, iar lucrul iubit să nu existe	➤ ambiția clasicului: să caute nemurirea în ceea ce moare
➤ ora rituală a romanticului: miezul nopții	➤ ora rituală a clasicului: amiaza
➤ boala romanticului: leucemia	➤ boala clasicului: scleroza
➤ romanticul știe că soarele are și o față neagră	➤ clasicul e convins că orice deznădejde are un versant luminos

Dincolo de această dihotomie, Octavian Paler afirmă că „[...] nu-mi pasă cine are dreptate, de vreme ce am mai multă nevoie de un punct de sprijin decât de adevăr.”²⁵ El dezbate și anulează, meditează și ulterior elimină gândul prin pragmatism. Evoluează între adâncire și suprafață, rătăcire și adevăr. Imprecizia și incertitudinea sunt două axe preponderente ale confesiunii sale.

În această primă parte, Octavian Paler joacă rolul de catalizator al meditației pe teme mitologice²⁶ poziționându-se pe scaunul de intelectual înclinat spre reflecție care câteodată se confesează, altădată se contemplă în diferite situații dar întotdeauna se plimbă într-un labirint exterior și interior prin intermediul căutării de sine și prin intermediul înstăinătului, al străinului. A doua parte a volumului, *Contrajurnal la mare*, nu este reprezentativă pentru Octavian Paler deoarece toată prezentarea croazierei oficiale se face într-un stil sec și distant. Se relansează tema singurătății și a distanței. Dar însăși distanța apropie identitatea și

²⁵ Octavian Paler, *Op.cit.*, p. 104.

²⁶ A se vedea legătura dintre simbolul mării și mitologie în următoarele secvențe: 1. „Marea înseamnă enorm pentru mine. Dacă n-aș fi venit, aș fi căpătat o psihologie de infirm. Ar fi trebuit să mă consolez cu ideea că marea ține de trecut. Pentru totdeauna! Și nu mă văd în stare, deocamdată, de așa ceva.” 2. „La mare, eu [...] Mă desprind de problemele curente.” 3. „[...] la mare, totul se simplifică [...]. N-aș zice că devin «altul» la mare. Dar cu siguranță, devin «altfel» [...] Am o stare de beție superficială care-mi relatează inhibițiile și mă curăță, parcă, de zgură [...]. Și nu cunosc o terapie mai radicală pentru oboseala mea nervoasă.” 4. „[...] mă uit [...], spre marea taină a mării. La ceasul în care se îngână ziua cu noaptea, marea are ceva ciudat. Pe apele ei suflă parcă duhul Genezei. Valurile spală țărnul cu o nepăsare grea, inertială și am senzația stranie că mă aflu înainte de apariția vieții pe Pământ.” 5. „Oricum, dacă noi suntem opera lui Dumnezeu, marea este capodopera Lui. Din patru elemente (apă, soare, nisip, aer), nimic mai mult, se creează, prin nu știu ce mister, o magie și o mitologie. Nu cunosc un peisaj care să fie atât de simplu și, în același timp, de un desfrâu luminos [...] Aici trupul devine singurul adevăr. Dar cu atât mai ușor comsimți că Afrodita putea ieși numai dintr-o mare.” 6. „ Spre deosebire de zei, noi amestecăm dragostea cu disperarea. O dată mai mult, înțeleg de ce iubesc marea cum iubești o femeie. Dar o iubesc și ca pe un loc de exil. Căci marea n-are vârstă. Ea nu e din nici un secol. Și n-are amintiri. Uneori, mă simt chiar puțin caraghios aici cu specialitatea mea de «rentier» al memoriei. [...] Nu mă pot sătura de mare într-o săptămână. [...] e ceva sfâșietor de frumos în spectacolul unei mări incendiate de soare, în stare să intimideze luciditățile cele mai rele.” 7. „Măine, voi fi primul pe plajă. Întotdeauna am procedat așa în ultima zi. M-am dus să înot înainte de micul dejun, în apa încă «netrezită» din pâclele nopții. Ai, atunci, o senzație ciudată, desplicând apa cu brațele. Parcă o deștepti din somn.”

diferența în ludicul desăvârșirii antagonice. Prima opoziție se referă la marea prezentată iarna (în *Jurnal la mare*, marea e prezentată vara). Aceste două anotimpuri sunt așezate în antiteză tocmai cu scopul de a putea și mai bine evidenția însemnătățile pentru el a acestei experiențe a mării în diferite anotimpuri. El e conștient de riscul că poate să ruineze mitologia mării, dar consideră că merită verificată dacă experiența aceasta e tot atât de plină de mister sau nu, „Dar nu asta am vrut? Să văd și partea ostilă a mării. Iată, am ocazia.”²⁷ Întâlnirea cu Grecia este una plină de descoperiri, dar, cea mai mare dezamăgire este Efesul, unde din Templul zeiței Artemis au rămas doar „o coloană și câteva bucăți de piatră spartă.”²⁸ Tot locul i se pare autorului lipsit de enigme dar și Constantinopol lasă urme adânci în conștiința autorului când afirmă că „în vechiul Constantinopol, s-a prăbușit nu un oraș, ci o civilizație. [...] dată cu prăbușirea Constantinopolului, s-a surpat ceva și din destinul nostru”²⁹. Dorința de cuprindere a spațiului, în care odinioară s-a regăsit, îl determină să pornească în expediție alături de alți colegi dominați de aceeași plăcere a livrescului și a mitologicului. Drumul parcurs e pe un vas în care nivelurile mitologice se unesc cu cele ale realității, dacă voiajul îl va conduce spre Delfi, spre originar, spre matricea creatoare, el se instalează la primul nivel al vasului, în zona în care apa mării și vasul se unesc permanent într/un ritm acaparant, catabasic și mitologic: Nereus (nivel lui Octavian Paler), urmat de Poseidon, Apolo, Venus și Hera. Tovarășul e cel apropiat alături de care i se mediază gândul. Vorba și confesiunea, sunt urmărite de prejudecata neînțelegerii de odinioară cu Marin Preda, însă nepotul acestuia Sorin Preda îl dezvăluie ca altruist înspre celălalt. Dacă umanul mediază, totul se proiectează și la nivelul apei, semnificativ e momentul în care apa mediază trecere dinspre o lumea cunoscută, spre cealaltă. Distanțele se anulează prin călătorie și cuvânt! La sfârșitul acestei călătorii pe larg autorul hotărăște să rămână pe țărnam (siguranța pământului vs. instabilitatea mării).

Ultima parte a volumului, cea mai consistentă³⁰, *Jurnal american*, debutează cu o prezentare comparativă a lumii europene în antiteză cu „Lumea Nouă”, adică, America, sub un subtitlu semnificativ, *Cuvânt justificativ*. Dacă până acum, am avut un Paler care se simțea străin în diferitele lui ipostaze, acum avem imaginea unui Paler, care este în totalitate înstrăinat de aceste meleaguri, un călător care pe tot parcursul analizei sale rămâne subiectiv, plin de prejudecăți. De la bun început Octavian Paler își avertizează cititorii despre faptul că el e mult prea demodat și conservator iar aceste elemente se vor oglindi în ceea ce privește analiza acestei lumi. E distanță între atitudinea clasicului europeană și modernitatea exacerbată a americanului. Eu și străinul nu sunt compatibili, dar ne asumăm diferențele și asemănările, ne respectăm și ne analizăm cu scopul de a găsi un punct de mediere și de conviețuire.

Pe tot parcursul acestei părți autorul analizează această lume din perspectiva unui european, care nu poate percepe lumea din punct de vedere material, așa cum e văzut de americani, unde banii sunt mult mai ușor de câștigați decât la Lisa.³¹ Dacă europeanul are în fața lui o oglindă și prin această tot analizează lumea înconjurătoare, se tot autoanalizează,

²⁷ Octavian Paler, *op. cit.*, p. 119.

²⁸ *Ibidem*, p. 156.

²⁹ *Ibidem*, p. 124-125.

³⁰ Cf. Nicolae Oprea, *Opera și autorul*, colecția Dechideri, Seria Eseuri, Editura Paralela 45, București, 2001, p. 119.

³¹ Octavian Paler, *op. cit.*, p.196.

despică firul în patru, atunci americanii au înlocuit această oglindă cu monitorul calculatorului, au în față doar informații, iar tehnologia este pentru ei cel mai important obiect al supraviețuirii.

Octavian Paler crede că această lume se consumă din interior, nu din cauza întrebărilor existențiale ci, tocmai, din cauza lipsei lor.

Liviu Andreescu, în articolul, *America în clișee*,³² subliniază, că întâlnirea autorului cu America îl așează pe cititor, în fața unor întrebări care depășesc exercițiul literar. Octavian Paler așează în fața celui de al treilea segment al volumului, un, „Cuvânt justificativ”, unde introduce cititorul într-un mod indirect în tot șirul de clișee americanofobe: visul american, ecranul calculatorului îl îndepărtează pe american de sine, vitrinele pline de coperti de cărți goale, zâmbetul omniprezent și fals de la emisiunile televizate, obsedanții de happy-end-uri, americanul, un „barbar supercivilizat”³³. Prima parte al articolului este destinat exorcizării propriilor prejudecăți, dar în a doua parte al „Cuvântului justificativ”, diaristul apare sub o postura paradoxală recunoscând inadaptabilitățile sale față de stilul de viață american, „Contactul cu câteva mari orașe americane mi-a arătat destul de limpede că unul ca mine are slabe șanse să se simtă în largul lui peste Ocean”³⁴, schițând portetul unei Americi subcultivate și obsedate de bani „[...] (în două sute și nu mai știu câte episoade din serialul «Dallas» nu se vede nici o carte). Esențial e câți dolari ai.”³⁵

Liviu Andreescu scoate în evidență, ca Octavian Paler prin permanenta problematizare încearcă să dea răspunsuri la întrebările puse de el însuși, dar din moment ce aici se dezbate chestiuni subiective, totul plutește sub aripile subiectivității. Dar acesta e tocmai menirea unui jurnal, de a împărtăși impresii subiective. Pe lângă subiectivitate există în jurnalul autorului și date obiective despre America, ca exemplu Liviu Andreescu amintește de Universitățile din America, banii alocați învățământului, bibliotecile publice, numărul volumelor publicate etc. Prin acestea autorul articolului afirmă că *Aventuri solitare* e un fragment despre America.³⁶

Un compliment, dacă putem numi în acest fel, ar fi, că americanii nu sunt atât de aroganți precum sunt europenii, afirmă scriitorul, pentru ei nu e o problemă, dacă nu vorbești bine engleza, ei încearcă să te înțeleagă, pentru ei nu are nicio importanță că ești străin. În această lume Octavian Paler se simte călătorul, străinul care receptează această lume din unghiul de vedere al europeanului pentru care evenimentele se înfiltrează în memoria, conștiința lui doar prin intermediul culturii.

Raportarea eului creator, în această scriere la această lume străină rămâne pe tot parcursul scrierii subiectivă, dar la un moment dat, paler ajunge la concluzia că poate acești barbari sunt mai înțelepți decât noi europenii. Dincolo de același fragmentarism, îl recunoaștem pe Octavian Paler în consecvența postură de contemplativ nostalgic, de observator moralist, cel care se orientează întotdeauna în direcția autocunoașterii, de Narcis ce se oglindește în text nu spre a se admira, ci spre a admira prin sine pe alții, „[...]”, toată creația lui Octavian Paler este un jurnal perpetuu, în oglinda căruia se oglindește personalitatea scriitorului, nu spre a se admira narcisiac, ci spre a se cunoaște pe sine în profunzime. [...]

³² Cf. Andreescu, Liviu, „America în clișee”, în *Contrapunct*, 7, nr.8, 1999, p. 12.

³³ Octavian Paler, *op. cit.*, p. 194.

³⁴ *Ibidem*, p. 188.

³⁵ *Ibidem*, p. 192.

³⁶ Cf. Liviu Andreescu, *art. cit.*, p. 12.

Consecvent în direcția autocunoașterii și a radicalității gândirii, autorul se oglindește în operă nu spre a se admira, ci spre a admira prin sine pe alții.”³⁷

În America intuiția și cunoașterea îl conduc spre descoperirea și cucerirea celuiilalt. Însă parcă citește jurnalele lui Colon, insistând asupra viețuirii în America în funcție de mobilul principal: averea, banul. Asemenea unui fiu risipitor, el își croiește drum, dar asemenea unui Ulise modern se raportează mereu la al său spațiu original Ithaca/ Lisa (satul lui Paler), „Se întoarcere neconținut în visele lui în Lisa natală, conștient că n-ar mai putea trăi acolo, cutreieră locuri «sacre», fie din munții Făgărașului unde a copilărit, fie dintr-o Grecie antică Locuită de zei și de mituri [...]”.³⁸

Drumul lui Octavian Paler este al înglobării în scriitura zilnică a unei disonanțe afective și colective între el și americani. Diferențele sunt accentuate, iar valorile acestei călătorii sunt subsumate mării.

În concluzie putem afirma că cele trei călătorii prezentate în cele trei secvențe ale operei, *Aventuri solitare*, ne indică un aventurier, care prin aceste pelerinaje, fizice și sentimentale, ajunge se se autoanalizeze, să se raporteze mereu la originile lumii, la Tot, deoarece fragmentarismul, ne indică întotdeauna, la Paler, că segmentul nu este unitatea, unitatea este singurul element al perfecțiunii, care se poate atinge doar prin regăsirea elementelor primordiale. Autorul le găsește prin intermediul mitologiei, prin călătoria lui spre Delfi, Athena, muntele Olimp, [...] mitologia este locul geometric al spiritului, unde particularul devine general însuși, ea răspunde cel mai bine artei care își propune să redea absolutul în forma sensibilă”.³⁹ Parcurgând „lumea” de la țara natală spre lumea antică, la Athena, la Delfi sau în America, toate aceste experiențe sunt analizate din prisma aceluia eu-solitar, care se simte înstrăinat de aceste meleaguri, dar, care are nevoie de aceste călătorii pentru regăsirea sinelui, pentru găsirea identității. Astfel putem numi aceste drumuri frecventate continuu niște călătorii în timp, prin care apa devine elementul, prin care se filtrează elementul viu în conștiința autorului.

Bibliografie

Bibliografia operei

Paler, Octavian, *Aventuri solitare*, Editura Polirom, Iași, 2008.

Paler, Octavian, *Aventuri solitare*, Editura Albatros, București, 1996.

Paler, Octavian, *Convorbiri cu Daniel Cristea-Enache*, Editura Polirom, Iași, 2012.

Bibliografia critică

Andreescu, Liviu, „America în clișee”, în *Contrapunct*, 7, nr.8, 1999.

Alexandrescu, Sorin, *Identitate în ruptură*, Colecția Studii Românești, Editura Univers, București, 2000.

³⁷ Nicolae Oprea, *op. cit.*, p. 119.

³⁸ Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române*, Editura Paralela45, Pitești, 2008, p. 1177.

³⁹ Liiceanu, Gabriel, *Om și simbol*, Editura Humanitas, București, 2005, p. 45.

- Baudrillard J, Guillaume, *Figuri ale alterității*, traducere de Ciprian Mihali, Editura Paralela 45, Colecția „Studii“, Seria „Topos – Studii socio-umane“, Pitești, 2002.
- Bocșan, Nicolae, Mitu, Sorin, Nicoară, Toader, *Identitate și alteritate. Studii de istorie politică și culturală*, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2000.
- Boia, Lucian, *Istorie și mit în conștiința românească*, Editura Humanitas, București, 1997.
- Boia, Lucian, *Pentru o istorie a imaginarului*, traducere de Tatiana Mochi, Editura Humanitas, București, 2000.
- Boia, Lucian, *România, țară de frontieră a Europei*, ediția aIV-a, Editura Humanitas, București, 2012.
- Burgos, Jean, *Pentru o istorie a imaginarului*, traducere de Gabriela Duda și Micaela Gulea, prefață de Gabriel Duda, Editura Univers, București, 1988.
- Cornea, Paul, *Introducere în teoria lecturii*, Editura Minerva, București, 1988.
- Crăciun, Alexandra, *Narcisismul și problemele reflecției*, Editura Paideia, București, 2002.
- Jurcan, Dan, *Identitate și societate. Modele aspiraționale în tranziție*, Editura Eikon, Cluj - Napoca, 2005.
- Levinas, Emmanuel, *Între noi: Încercare de a-l gândi pe celălalt*, traducere de Ioan Petru Deac, Editura All, București, 2000.
- Liiceanu Gabriel, *Om și simbol. Interpretări ale simbolului în teoria artei și filozofia culturii* Editura Humanitas, București, 2005.
- Manolescu, Nicolae, *Istoria critică a literaturii române*, Editura Paralela45, Pitești, 2008.
- Mazilu, Dan Horea, *Noi despre ceilalți. Flas tratat de imagologie*, Editura Polirom, Iași, 1999
- Oprea, Nicolae, *Opera și autorul*, Colecția Dechideri, Seria Eseuri, Editura Paralela 45, București, 2001.
- Savitescu, Ionel, „Octavian Paler, Aventuri solitare”, în *Ateneu*, 34, nr.1, 1997.
- Todorov, Tzvetan, *Cucerirea Americii. Problema celuilalt*, traducere Magda Jeanrenaud, Editura Institutul European, Iași, 1994.
- Todorov, Tzvetan, *Noi și ceilalți*, traducere de Vlad Alexandru, Editura Institutul European, Iași, 1996.